

کیفیت سود

شاپور اسماعیلی
عضو هیات علمی دانشگاه لرستان

"تخریب سود" ناشی از تضاد منافع و همچنین به عملت پاره‌ای از محدودیت‌های ذاتی حسابداری از جمله (۱) نارسایی‌های موجود در فرآیند "برآوردها" و پیش‌بینی‌های آتشی (۲) امکان استفاده از روش‌های متعدد حسابداری توسط بنگاه‌ها موجب شده است که "سود واقعی" بنگاه از "سود گزارش

شده" در صورت‌های مالی متفاوت باشد و از آنجایی که سود از مهم‌ترین معیارهای ارزیابی عملکرد و تعیین‌کننده ارزش بنگاه‌های اقتصادی تلقی می‌گردد موضوع "کیفیت سود"^۱ مورد توجه سحققان و دست اندکاران حرفه حسابداری و مدیریت سرمایه‌گذاری قرار گرفته است. توجه حرفه حسابداری بر محور این هدف، استوار است که سود خالص گزارش شده، عملکرد عملیاتی واحد تجاری را بطور ۲۷

منقد سه گزارش‌های مالی، از مهم‌ترین فرآورده‌های سیستم حسابداری است که از اهداف عمدۀ آن، فراهم آوردن اطلاعات لازم برای ارزیابی عملکرد و توانایی سودآوری بنگاه اقتصادی است. یکی از اقلام حسابداری که در گزارش‌های مالی (صورت سود و زبان) تهیه وارائه می‌شود "سود خالص" است که کاربردهای متفاوتی دارد. معمولاً سود به عنوان مبنایی برای محاسبه مالیات، عاملی برای تدوین سیاست‌های تقسیم سود و راهنمایی برای سرمایه‌گذاری و تصمیم‌گیری و بالاخره عاملی برای پیش‌بینی بهشمار می‌آید. محاسبه سود خالص بنگاه اقتصادی متاثر از روش‌ها و برآوردهای حسابداری است، بدین لحاظ امکان "دستکاری سود" توسط مدیریت وجود دارد. وجود زمینه مناسب برای

رعايت مي نمایند. پاسخ این است که در تعیین ارزش شرکت نه تنها به کمیت سود، بلکه باید به کیفیت آن نیز توجه شود. منظور از کیفیت سود، زمینه بالقوه رشد سود و میزان احتمال تحقق سودهای آتی است. به عبارت دیگر، ارزش یک سهم تنها به سود هر سهم سال جاری شرکت بستگی ندارد بلکه به انتظارات ما از آینده شرکت و قدرت سودآوری سال‌های آتی و ضریب اطمینان نسبت به سودهای آتی بستگی دارد (جهانخانی و ظریف فرد، ۱۳۷۴).

برداشت حسابداران و تحلیل‌گران مالی از واژه سود متفاوت است. تحلیل‌گران مالی عموماً سود گزارش شده (سود حسابداری) را متفاوت از سود واقعی می‌دانند. یکی از دلایل این تفاوت از دیدگاه تحلیل‌گران این است که سود می‌تواند بهوسیله مدیران دستکاری شود. این دستکاری از طریق به کارگیری روش‌های مختلف حسابداری توسط مدیریت امکان‌پذیر است. اعمال روش‌هایی نظیر تغییر روش ارزیابی موجودی کالا، استهلاک سرفصلی، هزینه جاری یا سرمایه‌ای تلقی کردن هزینه‌های تحقیق و توسعه، روش‌هایی هستند که مدیران می‌توانند از طریق اعمال آن‌ها، سود را تغییر دهند.

تحلیل‌گران مالی تلاش می‌کنند تا چشم‌انداز سود^۳ شرکت‌ها را ارزیابی کنند. چشم‌انداز سود به ترکیب ویژگی‌های مطلوب و نامطلوب سود خالص، اشاره دارد. برای نمونه، شرکت دارای عناصر و اقلام با ثبات در صورت سود و زیان خود نسبت به شرکت قادر این اقلام و عناصر، کیفیت سود بالاتری دارد. همین امر به تحلیل‌گران اجازه می‌دهد سود آتی شرکت را با قابلیت اطمینان بیشتری پیش‌بینی نمایند.

مفهوم کیفیت سود

در مقالات مختلف در تعریف مفهوم کیفیت سود، به دو ویژگی برای تعیین کیفیت سود اشاره شده است: یکی سودمندی تصمیم^۴ و دیگری ارتباط بین این مفهوم و سود اقتصادی به عبارت دیگر. از دیدگاه هیکس کیفیت سود عبارت از بیان صادقانه سود گزارش شده است. منظور از بیان صادقانه تطابق بین توصیف انجام شده و آن چیزی است که ادعای آن را دارد (بیانه مفهومی شماره ۲ پاراگراف ۶۳). به عبارت دیگر، کیفیت سود بالا نشان‌دهنده مفید بودن

منصفانه منعکس کند. لیکن کاربرد سود گزارش شده در علوم دیگر به منظور تحقق اهداف خاص دیگری است. به عنوان مثال، تحلیل‌گران مالی "کیفیت سود" را بدین منظور ارزیابی می‌کنند که یک سطح مربوط از سود را تعیین و سود خالص آتی را پیش‌بینی کنند و در نتیجه قیمت سهام شرکت را تعیین نمایند. از طرف دیگر، تحلیل‌گران مالی، درگیر تجارت پردازش و تفسیر اطلاعات بوده و درک صحیح کیفیت سود یک بخش اساسی از این رویه می‌باشد.

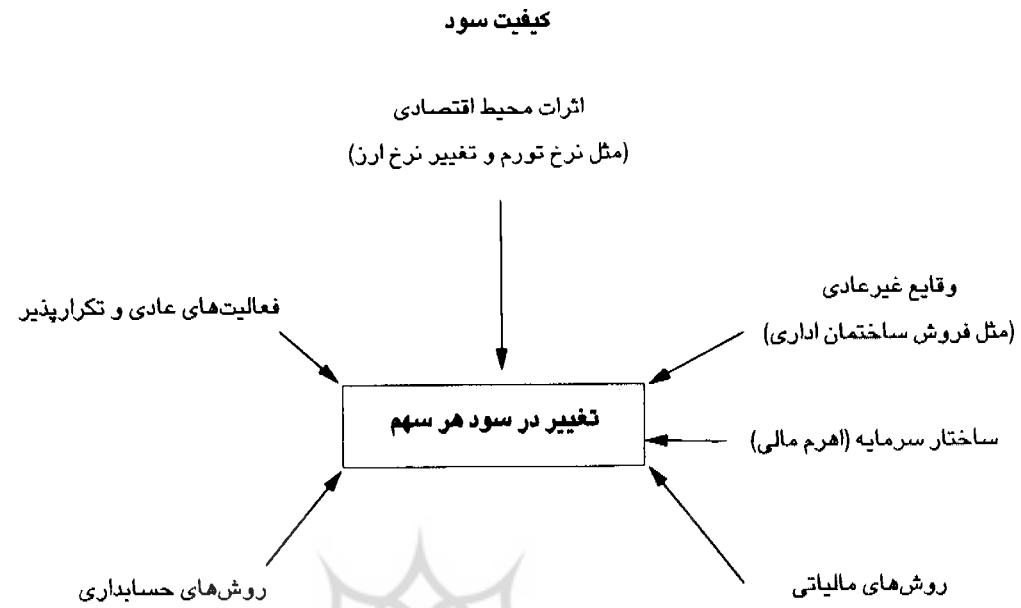
اختیار عمل مدیران در استفاده از اصول تحقق و تطابق، برآورد و پیش‌بینی از جمله عواملی است که کیفیت سود را تحت تاثیر قرار می‌دهد. از یکطرف به دلیل آگاهی بیشتر آنها از شرکت، انتظار می‌رود به گونه‌ای اطلاعات تهیه و ارایه شود که وضعیت شرکت را بهترین نحو منعکس کند. از طرف دیگر، ممکن است بنا به دلایل نظری ابقا در شرکت، دریافت پاداش و سایر عوامل، مدیر خواسته یا ناخواسته وضعیت شرکت را مطلوب جلوه دهد. بنابراین، کیفیت سود شرکت‌ها تحت تاثیر مبانی گزارشگری و صلاح‌حدید مدیران قرار می‌گیرد.

در مورد کیفیت سود، اجماعی بر روی تعریف آن وجود ندارد. بلکه کیفیت سود مفهومی نسبی است که به ارتباط آن با دیدگاه‌ها و نگرش‌ها بستگی دارد و اگر چه هیچ معیار قاطعی برای ارزیابی آن وجود ندارد اما عوامل متعددی وجود دارند که باید در ارزیابی کیفیت سود مورد توجه قرار گیرند.

ظهور نظریه کیفیت سود

نظریه کیفیت سود برای اولین بار توسط تحلیل‌گران مالی و کارگزاران بورس مطرح شد، زیرا آنها احساس می‌کردند سود گزارش شده قدرت سود^۵ شرکت را آنچنان نشان نمی‌دهد که در ذهن مجسم می‌کنند. آنها دریافتند که پیش‌بینی سودهای آتی بر مبنای نتایج گزارش شده، کار مشکلی است. ضمناً تحلیل‌گران دریافتند که تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی شرکت‌ها به دلیل نقاط ضعف متعدد در اندازه‌گیری اطلاعات حسابداری کار مشکلی می‌باشد.

سوال اساسی این است که چرا تحلیل‌گران مالی در ارزیابی خود از سود خالص گزارش شده و یا سود هر سهم شرکت (بدون تعديل) استفاده نمی‌کنند و جانب احتیاط را

دارد که در زیر تعدادی از آنها مورد بررسی قرار می‌گیرد (ظریف فرد، ۱۳۷۸):

"هانت" مدیر مالی شرکت جنرال میلز معتقد است که در ارزیابی کیفیت سود، دو مورد ارزیابی می‌شود: یکی تنااسب داشتن سود فعلی شرکت با سودهای گذشته و دیگری برداشت بازار از کیفیت سود شرکت که در نسبت P/E متوجه می‌شود.

به اعتقاد «هگن» مدیر مالی شرکت رینولدز، کیفیت سود را می‌توان با شناسایی یا حذف اثرات تغییر روش‌های حسابداری، اقلام غیر عادی و شرایط بازار یا هزینه‌های موقتی، اندازه‌گیری کرد.

«کونولی» به عنوان تحلیل‌گر مالی، معتقد است که کیفیت سود را می‌توان از طریق اندازه‌گیری ارزش قابل بازیافتی دارایی‌ها ارزیابی کرد.

«والن» مدیر مالی شرکت امریکن برد کاستینگ معتقد است که کیفیت سود را می‌توان از طریق تفاضل بین سود تورمی و سود گزارش شده اندازه‌گیری کرد.

^{۱۰} به نظر روسین و همکاران (۱۹۹۹)، سودی که با ثبات تر

اطلاعات سود برای تصمیم‌گیری استفاده کنندگان و همچنین مطابقت بیشتر آن با سود اقتصادی هیکس می‌باشد. اما به دلیل آنکه افراد از اطلاعات در تصمیمات متفاوتی استفاده می‌کنند، امکان ارائه تعریف جامعی از سود وجود ندارد. برخی تحلیل‌گران مالی، کیفیت سود را به عنوان سود عادی و مستمر، تکراری‌ذیر و ایجادکننده جریان نقدی حاصل از عملیات می‌دانند، آنها متعقدند که کیفیت سود، رقمی بین سود خالص گزارش شده و جریان نقدی حاصل از عملیات منها ارقام غیرتکراری می‌باشد.

تاکنون متخصصان مالی نتوانسته اند به محاسبه مستقلی از سود دست یابند که از نظر آنها کیفیت لازم را دارا باشد. در این حالت، متخصصان مالی با انجام تعدیلات مناسب، می‌توانند به دامنه‌ای دست یابند که به شکل صحیح تر نشانگر کیفیت سود نسبت به سود خالص گزارش شده باشد. بنابراین مفهوم کیفیت سود، یک موضوع تعریف شده ثابت نیست که بتوان به آن دست یافت، بلکه مفهومی نسبی است که به ارتباط آن با دیدگاه‌ها و نگرش‌ها بستگی دارد. دیدگاه‌های مختلفی در مورد ارزیابی کیفیت سود وجود

آن در شرایط کنونی ایران حائز اهمیت فراوان است.

کیفیت ارزیابی کیفیت سود

بر طبق مفهوم سودمندی تصمیم ارائه شده توسط هیات استانداردهای حسابداری مالی ایالات متحده، کیفیت سود و به صورت عامتر کیفیت گزارشگری مالی، مورد علاقه کسانی است که از گزارش‌های مالی برای تصمیم‌گیری‌های سرمایه‌گذاری و انعقاد قراردادهای مختلف استفاده می‌کنند. علاوه بر این، می‌توان گفت که از دیدگاه تدوین‌کنندگان استانداردها، کیفیت گزارش‌های مالی به صورت غیرمستقیم، نشان‌دهنده کیفیت استانداردهای گزارشگری مالی است. سود گزارش شده و روابط بدست آمده از آن معمولاً در قراردادهای حقوق و پاداش و قراردادهای استقراض استفاده می‌شوند. تصمیم‌گیری برای قراردادی براساس کیفیت سود پایین، باعث انتقال ناخواسته ثروت خواهد شد. برای نمونه، سودهای بیش از حد نشان داده شده که به عنوان معیار ارزیابی عملکرد مدیریت قرار می‌گیرد، منجر به تعلق حقوق و مزایای بیش از اندازه به مدیریت خواهد شد. به گونه‌ای مشابه، سودهای متورم ممکن است ورشکستگی ناگهانی شرکت را پنهان سازد که این خود باعث اعتبار دادن نادرست از سوی اعتباردهنگان خواهد شد.

از دیدگاه سرمایه‌گذاری، کیفیت سود پایین مطلوب نیست زیرا نشانگر وجود ریسک در تخصیص منابع به آن بخش می‌باشد و باعث کاهش رشد اقتصادی از طریق تخصیص نادرست سرمایه‌ها خواهد شد. از طرفی، کیفیت سود پایین باعث انحراف منابع از طرح‌های بازده واقعی به طرح‌های با بازده غیرواقعی می‌شود که کاهش رشد اقتصادی را در پی خواهد داشت.

بالاخره اینکه زمانی که تدوین‌کنندگان استانداردهای حسابداری در جستجوی بازخورد استانداردها در مورد این مورد باشند که آیا استانداردهای تدوین شده کارا بوده‌اند یا خیر؟ به ستاندهای سیستم حسابداری از جمله سود گزارش شده توجه خواهند کرد. معیار ارزیابی کارایی مطابق چارچوب مفهومی هیات استانداردهای حسابداری مالی، سودمندی تصمیم می‌باشد. علاوه بر آن می‌توان میزان بیان صادقانه سود حسابداری گزارش شده از سود مورد نظر

باشد با کیفیت‌تر است.

بودی (۲۰۰۲) نیز کیفیت سود را بر حسب "حد و اندازه‌ایی تعریف می‌کند که انتظار داریم سطح سود گزارش شده با ثبات باشد.

میک هال معتقد است سودی با کیفیت‌تر است که بهتر بتواند جریان‌های نقدی عملیاتی آنی موسسه را پیش‌بینی کند.

«هاکینز» استاد حسابداری دانشگاه هاروارد، کیفیت سود را به شرح زیر توصیف می‌کند (ظریف فرد، ۱۳۷۸): در ارزیابی کیفیت سود هر سهم، شش عامل ارائه شده در نمایشگر ۱ و رابطه بین آنها و تغییر سود هر سهم نقش دارد.

در متون حسابداری و مالی، برخی از ویژگی‌های بنگاه تجاری شناسایی شده‌اند که وجود آنها باعث افزایش کیفیت سود می‌گردد.

اگر شرکتی، ویژگی‌های زیر را دارا باشد، کیفیت سود آن بالا خواهد بود:

(۱) روش‌های با ثبات محافظه کارانه حسابداری.

(۲) جریان درآمد قبل از مالیات ناشی از فعالیت‌های عملیاتی و تکراری‌بیز.

(۳) کسب سطحی از سود خالص و نرخ رشد، مستقل از ملاحظات مالیاتی (مثل کاهش نرخ مالیات که منجر به معافیت مالیاتی می‌شود).

(۴) داشتن سطح مناسبی از بدھی.

(۵) داشتن ساختار سرمایه مناسب.

(۶) سود شرکت ناشی از تورم نباشد.

همانطور که ملاحظه می‌شود، تعریف یکسانی از واژه کیفیت سود وجود ندارد. بسیاری از تحقیقات انجام شده در کشورهای توسعه یافته، مؤید این مطلب است که سود خالص گزارش شده توسط بنگاه‌های اقتصادی دارای محتواهی اطلاعاتی است. ولیکن در رابطه با تعریف یکسانی از سود توفیق چندانی حاصل نشده است. لذا، سوال اساسی این است که چگونه می‌توان ایرادهای واردہ بر سود را مرتفع ساخت و به عبارت دیگر، سودی را گزارش کرد که امکان ارزیابی را فراهم و توان سودآوری بنگاه اقتصادی را نشان دهد. چنین سودی که اصطلاحاً سود کیفی نامیده می‌شود ۳۰ در تصمیمات اقتصادی نقش بسیار مهمی دارد و استفاده از

نمایشگر ۲- معیارهای ارزیابی کیفیت سود و اجزای مربوط به آن

معیارهای ارزیابی	اجزای مربوط
(الف) مفهوم کیفیت سود مبتنی بر سری زمانی ویژگی‌های سود	۱. پایداری سود. ۲. قابلیت پیش‌بینی. ۳. نوسان‌پذیری
(ب) مفهوم کیفیت سود براساس رابطه بین سود، اقلام تعهدی و وجه نقد	۱. نسبت وجه نقد حاصل از فعالیت‌های عملیاتی به سود. ۲. تغییر در کل اقلام تعهدی. ۳. پیش‌بینی اجزا اختیاری اقلام تعهدی به کمک متغیرهای حسابداری ۴. پیش‌بینی روابط بین اقلام تعهدی و جریان‌های نقدی
(ج) مفهوم کیفیت سود براساس ویژگی‌های کیفی چارچوب نظری هیات استانداردهای حسابداری مالی	مربوط بودن و قابلیت انکا
(د) مفهوم کیفیت سود براساس تاثیرگذاری در تصمیم	۱. قضاوت‌ها و برآوردها معیاری معکوس از کیفیت سود. ۲. رابطه معکوس بین کیفیت سود و تغییر کاربری استانداردهای حسابداری: یعنی بین میزان منفعتی که تهیه‌کنندگان اطلاعات از قضاوت و پیش‌بینی خواهند برد و کیفیت سود رابطه معکوسی وجود دارد.

نسبت به جریان وجوده نقد تولید شده توسط شرکت می‌باشد. این تفاوت، نتیجه قیود حسابداری می‌باشد که چه موقع درآمد و هزینه باید شناسایی شوند (اصل تحقق درآمد و اصل تطابق).

اقلام تعهدی را می‌توان به اجزای اختیاری و غیراختیاری تفکیک کرد:

اجزای اختیاری اقلام تعهدی^۶: عبارت از اقلام تعهدی است که مدیریت می‌تواند کنترل‌هایی روی آنها اعمال کند. اجزای غیراختیاری اقلام تعهدی^۷: عبارت از اقلام تعهدی است که مدیریت نمی‌تواند کنترل‌هایی روی آنها اعمال نماید.

نفس و اهمیت اقلام تعهدی یکی از نقش‌های مهم اقلام تعهدی، انتقال یا تعدیل شناسایی جریان‌های نقدی در طول زمان می‌باشد. بطوری که اعداد تعدیل شده (سود) بهتر عملکرد شرکت را ارزیابی کند. (بیانیه شماره ۱ مفاهیم حسابداری، ۱۹۷۸ FASB) پاراگراف (۴۴).

هیکس را به عنوان معیار ارزیابی در نظر گرفت.

مفهوم و روش‌های اندازه‌گیری کیفیت سود از آنجاکه، تعریف یکسانی از کیفیت سود وجود ندارد، لذا معیار ارزیابی یکسانی نیز وجود ندارد. بطور کلی معیارهای ارزیابی کیفیت سود و اجزای مربوط به آن را می‌توان به صورت نمایشگر ۲ طبقه‌بندی کرد: (Katherine & Linda Vincent, 2002)

اصلون (۱۹۹۶) اثبات کرد که شرکت‌های با سودگزارش شده بالاتر از جریان وجوده نقد عملیاتی (حجم بالای اقلام تعهدی)، در سال‌های آتی کاهشی در سود عملیاتی را تجربه خواهند کرد. بنابراین حجم اقلام تعهدی یک شاخص خوب برای کیفیت سود می‌باشد.

اقلام تعهدی تفاوت بین سود حسابداری و جریان وجوده نقد حاصل از عملیات را بیان می‌کنند. بدین معنی که اقلام تعهدی مثبت بزرگ نشان‌دهنده فرونی سودگزارش شده

۴) سال دی انجلو

دی انجلو (۱۹۸۶) مدل خود را به قرار زیر بیان کرد:

$$NDA_t = TA_{t-1} / A_{t-1}$$

NDA_t : بخش غیر اختیاری اقلام تعهدی

$$DA_t = TA_t - NDA_t$$

DA_t : بخش اختیاری اقلام تعهدی.

TA_{t-1} : اقلام تعهدی دوره قبل

A_{t-1} : کل دارایی‌های دو دوره قبل

۵) سال نیشی

در مدل دی انجلو، بخش غیراختیاری اقلام تعهدی را به مشاهدات دوره قبل محدود می‌شود در حالی که هیلی (۱۹۸۵) این محدودیت را مرتفع ساخته است. مدل دی انجلو فرض می‌کند که بخش غیراختیاری اقلام تعهدی از یک گام تصادفی پیروی می‌کند در حالیکه هیلی (۱۹۸۵) فرض می‌کند که بخش غیراختیاری اقلام تعهدی از فرآیند میانگین معکوس تبعیت می‌کند. هیلی (۱۹۸۵) مدل خود را به این شرح ارائه داد:

$$NDA_t = \frac{1}{n} \sum_r (TA_r / A_{r-1})$$

TA_t : کل اقلام تعهدی

NDA_t : بخش غیراختیاری اقلام تعهدی در سال t .

$$DA_t = TA_t - NDA_t$$

DA_t : بخش اختیاری اقلام تعهدی.

n : تعداد سال‌ها در دوره برآورد.

λ : عبارت از سال اندیس که دارای بازده $(t-n+1, \dots, t-1)$ می‌باشد.

۶) سال جیفری

جونز (۱۹۹۱) با ارائه مدل زیر سعی کرد تا اثرات تغییر شرایط اقتصادی شرکت‌ها به اجزای غیراختیاری اقلام تعهدی را کنترل کند.

$$TA_t = (\Delta CA_t - \Delta CL_t - \Delta CASH_t + \Delta STDEBT_t - DEPN_t)$$

$$NDA_t = \alpha_1(1/A_{t-1}) + \alpha_2(\Delta REV_t / A_{t-1}) + \alpha_3(PPE_t / A_{t-1})$$

TA_t : کل اقلام تعهدی در سال t .

ΔCA_t : تغییر در دارایی‌های جاری.

ΔCL_t : تغییر در بدهی‌های جاری.

$\Delta CASH_t$: تغییر در وجه نقد.

به عنوان نمونه، ثبت یک حساب دریافتی باعث شناسایی زود هنگام جریان نقدی آتی در سود و تطابق زود هنگام زمانبندی شناسایی رویدادها از دید حسابداری با زمانبندی منافع اقتصادی حاصل از فروش می‌شود. به هر حال، اقلام تعهدی اغلب براساس مفروضات و برآوردها می‌باشند که اگر اشتباه باشند باید در سود و اقلام تعهدی آتی تصحیح شوند. برای نمونه، اگر عایدات حاصل از حساب‌های دریافتی، کمتر از برآورد اولیه باشد، ثبت بعدی خطای برآورد را ثبت می‌کند. در حالی که صاحب‌نظران اعتقاد دارند که خطای برآورد و اصلاحات بعدی، خبری است که نقش سودمند اقلام تعهدی را کاهش می‌دهد. بنابراین، کیفیت اقلام تعهدی و کیفیت سود در هنگام مواجه با خطای برآورد کاهش می‌یابد. به عنوان نمونه از دیدگاه پالپو (۲۰۰۰) خطای برآورد به عنوان عاملی است که کیفیت حسابداری را کاهش می‌دهد. او اعتقاد دارد صحت، درستی و دقت برآورد به ویژگی‌های شرکت از قبیل پیچیدگی معاملات و توانایی پیش‌بینی محیط شرکت بستگی دارد.

جذب اندیس از تغییرات کسری در انتقال اموال

در این بخش، برخی از مدل‌های اندازه‌گیری اقلام تعهدی تشریح می‌گردد (Eli and Ferdinand, 2000).

۱) مدل آنسلمن

اسلوان (۱۹۹۶) اقلام تعهدی را این چنین تعریف و اندازه‌گیری کرد:

$$\text{Accruals} = \Delta CA - \Delta CL - \text{DEP}$$

$$\text{Accruals} = (\Delta AR + \Delta INV + \Delta OCA) - (\Delta AP + \Delta OCL) - \text{DEP}$$

ΔCA : تغییر در دارایی‌های جاری غیرنقدی.

ΔCL : تغییر در بدهی‌های جاری به جزء بدهی‌های کوتاه مدت و مالیات پرداختنی

ΔDEP : استهلاک دارایی‌های مشهود و نامشهود

ΔAR : تغییر در حساب‌های دریافتی

ΔINV : تغییر در موجودی‌های کالا

ΔOCA : تغییر در سایر دارایی‌های جاری

ΔAP : تغییر در حساب‌های پرداختنی

ΔOCL : تغییر در سایر بدهی‌های جاری

NDA_t : بخش غیر اختیاری اقلام تعهدی در سال t .
 $medianj(TA_{t-1}/A_{t-1})$: ارزش میانه اقلام تعهدی در سال $t-1$.
 β_1, β_2 : عوامل خاص شرکت می باشند که با استفاده OLS مشاهدات برآورده می شوند.

تحلیل کیفیت سود حرفه حسابداری آمریکا و کمیسیون بورس و اوراق بهادر سالها در تلاشند تا سیستم جامع و کاملی از رویه های حسابداری در جهان تدوین کنند. بنابراین، فاصله با اهمیت (فاصله مورد انتظار) بین آنچه وجود دارد که سرمایه گذاران و اعتباردهندگان انتظار دارند و آنچه که حرفه حسابداری می تواند فراهم نماید. این فاصله مورد انتظار تا اندازه ایسی وجود دارد زیرا عموماً شرکت ها در انتخاب اصول و برآوردهای حسابداری اختیاراتی دارند که بر نتایج مالی گزارش شده تاثیر می گذارند. براساس اصول پذیرفته شده حسابداری، میزان اختیارات شرکت در تهیه صورت های مالی، بوسیله دو اصل اساسی محافظه کاری⁸ و بی طرفی⁹ کنترل می شود. در حالی که اغلب عملاً این دو اصل نادیده گرفته می شوند.

با اینکه، کارکنان حسابداری باید رویه هایی را به کار گیرند که محافظه کارانه و بی طرفانه باشد اما در عمل انگیزه های رقابتی مدیریت بر انتخاب رویه ها و برآوردهای حسابداری تاثیر می گذارند. به دلیل همین انگیزه های رقابتی، بعضی از شرکت ها اعداد حسابداری را به منظور برآورده کردن اهداف مدیریت دستکاری می کنند. یعنی در این زمینه، شرکت ها در ارائه نتایج مالی، فنون مدیریت سود (بیشتر با کمتر از واقع نشان دادن) را به کار می گیرند. بنابراین شناسایی شرکت هایی که به طور قابل ملاحظه ای، سودآوری واقعی خود را ارائه نمی کنند به یک چالش تبدیل شده است.

برای نمونه، موسسه میکرواستراتژی¹⁰ از سال ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۰ تا حدودی سیاست شناخت درآمد زودتر از موعد را پذیرفته است. این موضوع با اینکه مغایر با اصول پذیرفته شده حسابداری نیست اما باعث بیشتر از واقع نشان دادن قابلیت سودآوری شرکت شده است. شرکت انرون سیاست تامین مالی خارج از ترازنامه¹¹ را برای پنهان کردن زیان خود به کار گرفته بود. که این موضوع، باعث رسوبی گزارشگری مالی در طول تاریخ گردید و آنها بی که در طول این دوره در

$\Delta STDEBT_t$: تغییر در حصه جاری تسهیلات دریافتی در سال t .
 $DEPN_t$: تغییر در هزینه استهلاک دارایی های مشهود و نامشهود.

NDA_t : بخش غیر اختیاری اقلام تعهدی در سال t .
 ΔREV_t : درآمد سال t منهای درآمد سال $t-1$.
 PPE_t : اموال، ماشین آلات و تجهیزات (ناخالص) در پایان سال t .

A_{t-1} : کل دارایی ها در سال $t-1$.
 $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$: پارامترهای خاص شرکت می باشند که با استفاده از مدل زیر به دست می آیند:

$$TA_t/A_{t-1} = \alpha_1(1/A_{t-1}) + \alpha_2(\Delta REV_t/A_{t-1}) + \alpha_3(PPE_t/A_{t-1})$$

که در این مدل a_1, a_2, a_3 به برآوردهای OLS از $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ اشاره دارد.

TA_t : کل اقلام تعهدی در سال t .
 A_{t-1} : کل دارایی ها در پایان سال $t-1$.
 ΔREV_t : درآمد سال t منهای درآمد سال $t-1$.
 PPE_t : اموال، ماشین آلات و تجهیزات (ناخالص) در پایان سال t .

(۵) مدل تعدیل شده جونز (۱۹۹۱)
 $TA_t = (\Delta CA_t - \Delta CL_t + \Delta STDEBT_t - DEPN_t)$
 $A_{t-1}] NDA_t = \alpha(1/A_{t-1}) + \alpha_2[(\Delta REV_t - \Delta REC_t) + \alpha_3(PPE_t/A_{t-1})]$

ΔREC_t : تغییر در حساب های دریافتی سال t
 و بقیه اقلام مثل مدل جونز می باشد.

(۶) مدل صنعت
 مدل صنعت بر پایه این فرض استوار است که اجزای غیراختیاری اقلام تعهدی در طول زمان ثابت هستند. مدل صنعت فرض می کند که انحراف در تعیین بخش غیراختیاری اقلام تعهدی در بین شرکت های یک صنعت معمولی می باشد. مدل صنعت برای بخش غیراختیاری اقلام تعهدی به قرار زیر می باشد:

$$NDA_t = \beta_1 + \beta_2 medianj(TA_t / A_{t-1})$$

شده و کیفیت گزارش‌های مالی، کمیسیون بورس و اوراق بهادر درخواست کرد که هیأت نظارت عمومی^{۱۳} اثرات تمایلات اخیر در حسابرسی بر کیفیت حسابرسی و منافع مردم را ارزیابی کند.^{۱۴} در اکتبر ۱۹۹۸، هیأت نظارت عمومی هیئت حسابرسی اثربخش را برای انجام این مأموریت تشکیل داد. توصیه‌ها و گزارش نهایی هیئت که در آگوست ۲۰۰۰ منتشر شد، توجهات و ملاحظات متعددی شامل اثر خدمات غیرحسابرسی بر استقلال حسابرس و رابطه بین مدیریت سود و کیفیت سود را بیان و اعلام کرد. هیئت نظارت عمومی اشاره می‌کند که در سال‌های اخیر، رشد قابل توجهی در خدمات غیرحسابرسی مشاهده می‌شود. به طوریکه درآمد برخی از موسسات حسابرسی بزرگ از بابت خدمات غیرحسابرسی بیشتر از درآمد حسابرسی است.

برخی از اعضای هیأت نظارت عمومی معتقدند که انجام خدمات غیرحسابرسی در قبال حق‌الزحمه‌های بالا، باعث خدشه‌دار شدن استقلال حسابرس می‌شود. در آمریکا، شواهد تجربی مؤید این است که بین کیفیت حسابرسی و حق‌الزحمه حسابرسی رابطه وجود دارد. در پی این شواهد، کمیسیون بورس و اوراق بهادر قوانین و مقررات مربوط به استقلال حسابرس را در سال ۲۰۰۱ بازنگری و شرکت‌های سهامی عام را ملزم کرد تا میزان حق‌الزحمه پرداختی را به حسابران مستقل از بابت خدمات حسابرسی و خدمات غیرحسابرسی اعلام کنند. هدف از افشاء اطلاعات مذکور این است که به استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی این فرست را بدهد تا خود نتیجه‌گیری‌هایی راجع به اثرات خدمات غیرحسابرسی بر استقلال حسابرسی داشته باشند و این افشاء اطلاعات بر رفتار حسابران نیز اثر می‌گذارد.

به طورکلی، این معیار جدید افشاء میزان حق‌الزحمه وضع شده توسط کمیسیون بورس و اوراق بهادر عنوان می‌کند که حق‌الزحمه بالای خدمات غیرحسابرسی پرداخت شده صاحبکاران به حسابران می‌تواند استقلال حسابرس را به خطر بیندازد و کیفیت حسابرسی و در تیجه کیفیت سود را کاهش دهد. ملاحظات کمیسیون بورس اوراق بهادر را می‌توان از طریق نمایشگر^{۱۵} مشاهده کرد:

از آنجایی که استقلال حسابرس غیرقابل مشاهده است، لذا آزمون مستقیم رابطه بین حق‌الزحمه خدمات غیرحسابرسی

سهام شرکت انرون سرمایه‌گذاری کرده بودند نزدیک به ۱۰۰ درصد ارزش سرمایه‌گذاری خود را از دست دادند.

نقش مدیریت و کمیته حسابرسی در ارتباط با کیفیت سود مدیران همواره مسئولیت انتخاب و بکارگیری برآوردها و قضاوت‌های اساسی به کار گرفته شده را همانند اصول حسابداری بر عهده دارند، از این‌رو در نهایت مدیران مسئول کیفیت سود می‌باشند (integrity & Quality Inc).

کیفیت اصول حسابداری با کیفیت سود یکی نیست اما این دو، به صورت ذاتی، طوری با هم مرتبط‌اند که قضاوت‌های به کار گرفته شده در انتخاب و به کارگیری چنین اصولی، مستقیماً بر کیفیت سود تاثیر می‌گذارد.

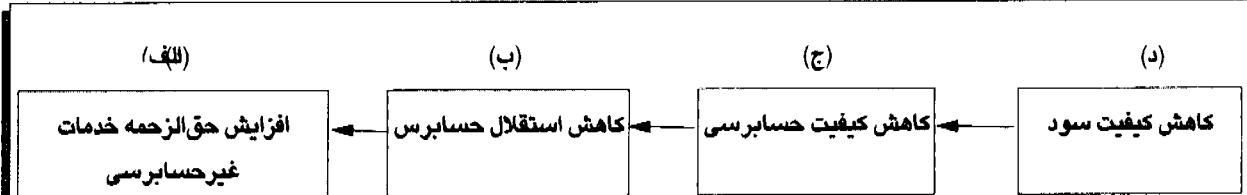
اطلاعات حسابداری برای سهامداران از دو بعد اهداف ارزشی^{۱۶} و قراردادی، مهم و بالاهمیت می‌باشند. وقتی کیفیت سود پایین باشد، اطلاعات حسابداری تهیه شده، در برآوردن نیازهای ارزشی و حاکمیتی سهامداران کمتر اثربخش خواهد بود. برای این منظور سهامداران از کمیته حسابرسی تقاضا می‌کنند تا نظارت بیشتری بر فرآیند گزارشگری مالی داشته باشند.

در مقوله نقش مدیریت باید مذکور شد که هرگونه تغییر ناگهانی در مدیریت می‌تواند استمرار عملیات تجاری را از مسیر عادی منحرف و بر ثبات سود اثر منفی داشته باشد. اگر مدیریت موفق شرکتی، تغییر یابد، موجب بی‌ثباتی در عملکرد و سود شرکت خواهد شد. افزون بر آن، اگر مدیریت نتواند در محیط اجتماعی، سیاسی و یا اقتصادی شرکت تغییر ایجاد کند، از ثبات سود شرکت کاسته می‌شود. واقعی گذشته حاکی از ناتوانی شرکت در ایجاد تغییرات در محیط شرکت در زمان و شکل مناسب، نشان‌دهنده این مطلب است که مدیریت مشکلاتی داشته است. به عنوان نمونه، اگر صنایع خودروسازی در تشخیص سلیقه و تقاضای مشتریان عقب بماند، طبیعتاً از نظر سودآوری آتی نیز دچار مشکل خواهد شد.

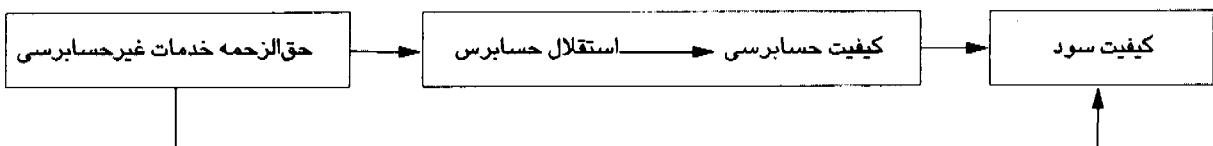
نقش حسابران مستقل در ارتباط با کیفیت سود (Carol, 2002)

در پاسخ به افزایش توجهات قانون‌گذاران، سرمایه‌گذاران و عموم مردم به قابلیت اتکای صورت‌های مالی حسابرسی

نمایشگر ۳- رابطه بین افزایش حق الزحمه خدمات غیرحسابرسی و کیفیت سود

نمایشگر ۴- رابطه بین حق الزحمه خدمات غیرحسابرسی و کیفیت سود

• سطح جریان وجوه نقد عملیاتی به سود عملیاتی
(OCF/OI).

و استقلال حسابرس غیرممکن بمنظور می‌رسد. بنابراین رویکرد نمایشگر ۴ طراحی شده است.

• سطح جریان وجوه نقدشناور^{۱۵} به سود خالص.

ب) کیفیت حساب‌های دریافتی و درآمد: تحلیل کیفیت حساب‌های دریافتی و درآمد شرکت دید (بینش) روشنی در مورد یکی از اجزای اصلی کیفیت سود-کیفیت درآمدها- ارائه می‌کند. به طور کلی، درآمد شناسایی شده براساس محافظه کاری، منجر به کیفیت سود بالاخواهد شد. در حالی که درآمد شناسایی شده براساس حسابداری جسوارانه^{۱۶}، منجر به کیفیت سود پایین خواهد شد. برخی از مهم‌ترین اقلامی که هنگام ارزیابی کیفیت حساب‌های دریافتی باید مورد بررسی قرار گیرند، عبارتند از:

• سطح و تغییر در حساب‌های دریافتی نسبت به فروش.

• سطح و تغییر ذخیره برای مطالبات سوخت شده.

• سطح و تغییر ذخیره برای برگشت از فروش‌ها.

• روش برآورد بدھی‌های سوخت شده و این که چگونه می‌تواند سودگزارش شده را تحت تاثیر قرار دهد.

• روش‌های بیان شده شرکت برای شناسایی درآمد در مقایسه با دیگر شرکت‌های صنعت.

ج) کیفیت [اندازه گیری] موجودی کالا: کیفیت اندازه گیری موجودی کالای شرکت مستقیماً به محافظه کاری و بی‌طرفی

تحلیل بنیادی کیفیت سود

موسسه گرایدنیت^{۱۷} با استفاده از نسبت‌ها و دیگر ابزارهای تحلیل بنیادی به دنبال کسب شواهدی از کیفیت پایین سود بودند. برخی از مهم‌ترین عوامل مورد توجه گروه تحلیلی این موسسه در ارزیابی کیفیت سود به قرار زیر می‌باشند:

الف) تولید جریان نقدی: یکی از مهم‌ترین شاخص‌های کیفیت سود، سطح جریان نقدی تولید شده توسط شرکت می‌باشد. به زبان ساده، با این که می‌توان سود را دستکاری کرد اما دستکاری جریان نقدی غیرممکن است. یک روش درک اهمیت جریان نقدی، تجزیه سود خالص به جریان نقدی عملیاتی و اقلام تعهدی می‌باشد یعنی:

اقرار تعهدی کی = جریان نقدی ناشی از سود خالص - تحقیقات دانشگاهی نشان می‌دهند که کیفیت سود به سطح اقلام تعهدی منعکس شده در سود بستگی دارد.

جریان وجوه نقد عملیاتی گزارش شده در صورت جریان وجوه نقد، یک شاخص عالی برای کیفیت سود می‌باشد. برخی معیارهای مهم جهت بررسی جریان وجوه نقد عبارتند از:

- باید مورد توجه قرار گیرند عبارتند از :
- مفروضات بکار رفته در مورد بدھی های تحقق یافته و ثبت نشده.
- علائمی از تامین مالی خارج از ترازنامه و افشاء مفصل بدھی هایی که تحقق یافته اما ثبت نشده اند.
- رویه های مورد عمل در ارتباط با مخارج سرمایه ای.
- علائمی از دعاوی حقوقی.
- (و) ارزیابی فعالیت های مدیریت سود : اکثر شرکت ها حداقل یکی از فنون مدیریت سود را به منظور رسیدن به اهداف گزارشگری مالی مدیریت، به کار می گیرند. در این رهگذار، تا حدودی ارزیابی اهمیت و اندازه فعالیت های مدیریت سود نسبت به سود خالص یا کل دارایی ها مهم بنتظر می رسد. در هنگام ارزیابی اهمیت فعالیت های مدیریت سود، برخی از مهم ترین زمینه هایی که باید مورد بررسی قرار گیرند، عبارتند از :
- تغییر در رابطه بین درآمدهای تحقق یافته و تتحقق نیافته.
- کثرت و زمانبندی معامله سهام با تضمین خرید توسط شرکت^{۱۷} که ممکن است منجر به افزایش سود هر سهم شود.
- انتقال هزینه ها به دیگر بخش های صورت سود (زیان) به منظور افزایش سود عملیاتی یا حاشیه فروش.
- (ر) حاکمیت شرکتی و ساختار کنترلی : حاکمیت شرکتی و ساختار کنترلی (CGCS)^{۱۸} به وزنه ها و رویه های کنترلی موجود در شرکت - به منظور حصول اطمینان از همسویی فعالیت ها و منافع مدیریت با منافع سهامداران - اشاره دارد. از اینرو، مدیریت سود هنگامی امکان پذیر است که حاکمیت شرکتی و ساختار کنترلی غیر اثربخش باشد. هنگام ارزیابی اثربخشی حاکمیت شرکتی و ساختار کنترلی، برخی از مهم ترین مسائلی که باید مورد توجه قرار گیرند عبارتند از :
- ترکیب و تجربه هیات مدیره بالاخص کمیته حسابرسی شرکت.
- موسسه حسابرسی و اظهار نظر حسابرس.
- عوامل طرح پاداش و حق اختیارها.
- علائمی از نارضایتی سهامداران.

- در محاسبه بهای تمام شده کالای فروش رفته، بستگی دارد. به ویژه، اگر بهای تمام شده کالای فروش رفته شرکتی کمتر از واقع ارائه شده باشد سودآوری موسسه بالاتر از واقع گزارش می شود و بالعکس. در هنگام ارزیابی کیفیت اندازه گیری موجودی کالا، مهم ترین اقلامی که باید مورد توجه و بررسی قرار گیرند، عبارتند از :
- سطح و تغییر در کل موجودی های کالا نسبت به فروش.
 - روند حاشیه فروش.
 - روش ارزیابی موجودی های کالا و چگونگی تاثیر آن بر سود گزارش شده.
 - رابطه بین انواع مختلف حساب های موجودی های کالا از قبیل مواد خام، کالای در جریان ساخت و کالای ساخته شده.
 - روش مورد عمل شرکت برای اندازه گیری و ارائه موجودی های کالا در مقایسه با دیگر شرکت های صنعت.
 - (د) کیفیت حساب دارایی های ثابت : محافظه کاری و بی طرفی در حساب دارایی های ثابت شرکت می تواند بر سود گزارش شده تاثیر داشته باشد. برای نمونه، در نظر گرفتن عمر مفید بالا برای دارایی های ثابت می تواند سود خالص را افزایش دهد بدون اینکه سودآوری واقعی شرکت بهبود یافته باشد. در هنگام بررسی کیفیت حساب دارایی ثابت، مهم ترین زمینه هایی که باید مورد بررسی قرار گیرند عبارتند از :
 - کفایت هزینه های استهلاک.
 - تغییر در روش های استهلاک.
 - شواهدی از دارایی های معیوب.
 - عمر مفید دارایی های ثابت شرکت.
 - ظرفیت مورد استفاده.
 - (ه) کیفیت بدھی ها و افشا : کیفیت حساب های بدھی نیز برای درک کیفیت سود حیاتی و مهم می باشند. بویژه، بدھی ها باید بطور بی طرفانه و به دور از هرگونه جانبداری گزارش شوند. در غیر اینصورت، کیفیت سود خدشه دار می شود.
- در ارزیابی کیفیت بدھی ها، برخی از مهم ترین مسائلی که

کننده ارزش بنگاه‌های اقتصادی ناگزیر به ارزیابی سود گزارش شده توسط بنگاه‌های اقتصادی می‌باشد. برای ارزیابی این سود از مفهومی به نام کیفیت سود استفاده می‌شود.

تعریف واحدی از کیفیت سود وجود ندارد، تعریف عام مورد قبول اکثر تحلیلگران مالی بدین قرار است که آنها کیفیت سود را به عنوان سود عادی مستمر، تکرارپذیر و ایجادکننده جریان نقدی حاصل از عملیات می‌دانند. آنها معتقدند که کیفیت سود رقیقی بین سود خالص گزارش شده و جریان نقدی حاصل از عملیات منهای اقلام غیرتکراری می‌باشد. تاکنون، متخصصان مالی نتوانسته‌اند به یک محاسبه مستقل از سود دست یابند که از آنها کیفیت لازم را دارا باشد. در این حالت، متخصصان مالی با انجام تعدیلات مناسب، می‌توانند به دامنه‌ای دست یابند که به شکل صحیح‌تر نشانگر کیفیت نسبت به سود خالص گزارش شده باشد. بنابراین مفهوم کیفیت سود، یک موضوع تعریف شده ثابت نیست که بتوان به آن دست یافت، بلکه مفهومی نسبی است که به ارتباط آن با دیدگاه‌ها و نگرش‌های فکری بستگی دارد.

- 1- Earnings Quality
 - 2- Earning Power
 - 3- Earnings Profile
 - 4- Decision usefulness
 - 5- Accruals
 - 6- Discretionary Accruals
 - 7- Nondiscretionary Accruals
 - 8- Conservatism
 - 9- Objectivity
 - 10- Microstrategy
 - 11- Off-balance sheet financing
 - 12- Valuation purpose
 - 13- Public Oversight Board(POB)

مهم برین
عبارتند
کارکرد انسانی و مطالعات فرنگی
پرتاب جامع علوم انسانی

- علائمی از ضعف کنترل داخلی.
 - محیط رقابتی : محیطی که شرکت در آن فعالیت می‌کند می‌تواند بطور بالقوه‌ای اثر مثبت یا منفی بر کیفیت سود داشته باشد. برای نمونه، رشد سریع فناوری در صنعت رایانه می‌تواند منجر به افزایش کالاهای ناباب و بلاستفاده شود. در مقابل، تغییر فناوری در بخش صنعتی خیلی آهسته‌تر و کندر می‌باشد. بنابراین برای این قبیل صنایع تغییر فناوری عامل مهمی در ارزیابی کیفیت سود نمی‌باشد. بدین ترتیب، شرکت‌هایی که در صنایع با رشد فناوری بالا فعالیت می‌کنند نسبت به شرکت‌هایی که در صنایع با رشد فناوری تقریباً ثابت فعالیت می‌کنند، بیشتر مستعد رویارویی با مسائل کیفیت سود می‌باشند. برخی از مهم‌ترین مسائلی که باید در ارتباط با محیط رقابتی مورد توجه قرار گیرد، عبارتند از:
 - موقعیت رقابتی صنایع.
 - شرایط اقتصادی.
 - سرعت تغییر در فناوری که ممکن است بر محصولات شرکت تاثیر بگذارد.
 - عوامل دیگر خاص شرکت : عوامل خاص زیادی وجود دارند که می‌تواند بر کیفیت سود شرکت تاثیر بگذاردند. در هنگام ارزیابی کیفیت سود، برخی از مهم‌ترین مسائل خاص شرکت که باید مورد توجه قرار گیرند، عبارتند از :
 - پیچیدگی ارزیابی حساب‌ها و رویدادها.
 - وسعت و عمق شرکت‌های مشتری مدار.
 - سطح و تغییر در هزینه‌های قانونی.
 - ماهیت هر قرارداد بدھی.
 - معیارهای ارزیابی تقدینگی و توان بازپرداخت بدھی.
 - زمانبندی انتشار صورت‌های مالی.
 - نرخ رشد شرکت.

¹⁰ "Audit Qualifications", SSRN website.

8- Healy, p.1985, "The effect of bonus schemes on accounting decisions", Journal of Accounting and Economics, No.7, pp. 85-107.

9- Integrity & Quality Inc, "Quality of Earnings", www. Google.com.

10- Jennifer, Francis & Ryan, LaFond & Per, Olsson & Katherine,
Schipper, October 2002, "The Market Pricing of Earnings Quality"
Duke university and university of Wisconsin, working paper.

11- Jeffrey Doyle, Weili Ge and Sarah Mc Vay ,2005, "Accruals quality and internal control over financial reporting".

12- Jones, J., 1991, "Earnings management during import relief investigations", Journal of Accounting Research, No. 29, pp193-228.

13- Konan chan, Jegadeesh and Sougannis, 2003, "The accrual effect on Future Earnings".

14- Konan Chan, Louis K.C. Chan, Narasimhan Jegadeesh and
Josef Lakonishok, 2001, "Earnings Quality and Stock Return: the
evidence from accruals", Working paper, National Taiwan
University , National Bureau of Economics Research.

15- Mikhail, B., Walther and H. Willis, 1999, "Dividend change and Earnings Quality", www.SSRN.com.

16- penman, S. ,2001, "Financial statement Analysis and security valuation. New york, NY: mcgraw- Hill/Irwin.

17 -Richard P.Brief, 2002 "Conservative Accounting and Earnings Quality" www.google .com

18- Scott Richardson, 2003, "Earnings Quality and short sellers, Accounting Horizons".

19- Scott Richardson, G. Sloan and M. soliman, 2001, "Information in accruals about the Quality of Earnings", working paper, University of Michigan Business School, Ann Arbor, MI.

Gradient Analytics Inc. -۱۴ یک موسسه تحقیقاتی است که اولین کار خود را با تحلیل رویکرد ترازنامه‌ای کیفیت سود آغاز کرد. این مطالب بر گرفته از تحلیلی است که این موسسه در آوریل سال ۲۰۰۵ در مورد کیفیت سود انجام داده است.

15. Free cash flow

16- Aggressive Accounting

17- buyback

18- Corporate governance and control structure (CGCS)

منابع

منابع داخلی

۱- بلکوبی، احمد، ۱۳۸۱، "نتوری حسابداری"، ترجمه علی پارسایان،
تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، صفحه ۵۳۲-۵۳۱.

۲. ظریف فرد، احمد، ۱۳۷۸، "شناسایی و تحلیل عوامل مرتبط با ارزیابی کیفیت سود بینگاههای اقتصادی ایران"، باتان نامه دکتری، دانشگاه تهران.

سازمان خارجی

1- Bodie, Z., 2002, "Investments ",6th edition,New York, NY:
mcgraw - Hill.

2- Cameron Hooper, 2003, "Information Asymmetry and the Quality of earnings" .

3- Carol callaway Dee, A. Lulseged & S.Nowlin ,2002, "Earnings Quality and Auditor independence: an examination using non audit fee data" . www. Google .com.

4- David Aboody & John Hughes & Jing Liu,2001, "Earnings Quality, Insider Trading, and Cost of Capital", Working Paper.
SSRN Website.

S- Dechow, p., 1994, Accounting earning and cash flow as measures of firm performance: The role of accounting accruals. Journal of accounting and Economics, no 18, pp3-42.

6- Dechow and I. Dichev, 2002, The quality of accruals and earnings: The role of accrual estimation errors, *The Accounting Review*, No.77. (supplement), pp 35-59.

⁷- Eli, Ferdinand, 2000, "Discretionary _ Accruals Models and